

АДАПТАЦІЯ ТА СТІЙКІСТЬ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

В умовах повномасштабної військової агресії національна економіка та підприємницький сектор України зіткнулися з безпрецедентними викликами, що потребують кардинальної зміни операційних моделей та швидкого впровадження протикризисних заходів. Особливо важливою є стійкість малого та середнього бізнесу (МСБ), який традиційно виступає драйвером економічного розвитку та зайнятості, оскільки його ефективне функціонування та відновлення є ключовими для післявоєнної реконструкції країни.

Попри суттєве скорочення обсягів діяльності на початковому етапі вторгнення, більшість підприємств МСБ продемонстрували високу життєстійкість, здатність до швидкої релокації та оперативного відновлення роботи. Проте сучасна ситуація створює низку серйозних проблем: серед них – безпекові та регуляторні ризики, пов'язані з непередбачуваністю обстановки та обтяжливими діями контролюючих органів; дефіцит кваліфікованого людського капіталу через мобілізацію та міграцію працівників; а також фінансові та логістичні перешкоди, що проявляються у високій вартості кредитних ресурсів та ускладненні транспортних маршрутів. Усі ці фактори призводять до зростання операційних витрат та зниження конкурентоспроможності бізнесу.

Фінансові показники та доступ до ресурсів залишаються критично важливими для стабільного функціонування МСБ. За даними Держстату, середня заробітна плата у вересні 2025 року становила 26 623 грн, що є важливим орієнтиром для планування витрат на персонал. Водночас ВВП України у другому кварталі 2025 року зріс на 0,7% порівняно з аналогічним періодом 2024 року, що свідчить про поступове економічне відновлення. Однак більшість малих та середніх підприємств не мають доступу до дешевих кредитів: понад 50% опитаних бізнесів зазначили, що умови фінансування для них є обтяжливими або взагалі недоступними.

Статистика підтверджує складність ситуації: 65% МСБ повідомили про падіння продажів, 58% – про проблеми з логістикою, а 52% – про дефіцит кадрів. Водночас у 2024 році 14 860 підприємств отримали підтримку, що сприяло створенню 18 332 робочих місць. За прогнозами аналітиків EU4Business, за умови стабілізації ситуації та продовження міжнародної підтримки, МСБ може забезпечити до 40% приросту зайнятості у післявоєнний період. Очікується також активізація програм грантової підтримки, цифровізації та енергоефективності.

Для забезпечення стійкого розвитку МСБ в умовах трансформації національної економіки важлива тісна взаємодія бізнесу, держави та міжнародних партнерів. Серед ключових стратегічних пріоритетів варто виділити оптимізацію державного регулювання шляхом спрощення адміністративних процедур, зокрема автоматизацію системи моніторингу податкових ризиків; стимулювання інвестицій та доступу до фінансування; а також розвиток людського капіталу через створення механізмів бронювання ключових фахівців та державне стимулювання перекваліфікації кадрів.

Український МСБ демонструє феноменальну стійкість, проте для переходу від виживання до сталого розвитку необхідна рішуча державна підтримка, яка буде спрямована на мінімізацію регуляторних ризиків, подолання кадрової кризи та забезпечення доступу до капіталу.

Перелік посилань:

1. Бізнес під час війни: оцінка впливу та підтримка ММСП в Україні. Звіт. Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні. Київ, 2024. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf> (Дата звернення 10.11.2025)
2. Танчик О.С. Державна підтримка підприємництва в умовах воєнних загроз: фінансовий та регуляторний аспекти. Економіка України. 2023. № 7(740). С. 45–56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3835> (Дата звернення 10.11.2025)
3. Індекс настроїв МСБ України (IV квартал 2024 р.). Аналітичний звіт. Європейська Бізнес Асоціація (EBA). URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analityka/> (Дата звернення 10.11.2025)
4. Citizens' Summary 2025 – EU4Business URL: <https://eu4business.org.ua/reports/citizens-summary-2025-ukraine/>